

تبیین اثرات وضعیت اقتصادی-اجتماعی بر کاهش فرزندآوری در جامعه و خانواده ایرانی

مجتبی طالبی: دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران.
ID ثمینه بهادری جهرمی: استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران، (* نویسنده مسئول)

Sanazbahadori.jahromi@yahoo.com

سید کورش سرورزاده: استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، واحد جهرم، دانشگاه آزاد اسلامی، جهرم، ایران.
عبدالحمید دلشاد: استادیار گروه مدیریت و خدمات اجتماعی، دانشگاه جامع علمی کاربردی هرمزگان، بندرلنگه، ایران.
رضا پریزاد طاسرانی: استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

چکیده

کلیدواژه‌ها

وضعیت اقتصادی-اجتماعی،
فرزندآوری،
جامعه،
خانواده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۵

تاریخ چاپ: ۱۴۰۲/۰۴/۳۱

زمینه و هدف: یکی از مسائلی که در این سال‌ها مورد توجه قرار گرفته، کاهش فرزندآوری است. کاهش فرزندآوری در شهرها قابل توجه می‌باشد. هدف این تحقیق تبیین اثرات وضعیت اقتصادی-اجتماعی بر کاهش فرزندآوری در جامعه و خانواده ایرانی بود.
روش کار: پژوهش حاضر با روش ترکیبی انجام گرفته است پژوهش دو جامعه آماری دارد. جامعه آماری بخش کیفی، افرادی است که به مراکز بهداشتی - درمانی استان فارس در سال ۱۴۰۱ مراجعه کردند و جامعه آماری بخش کمی کلیه زوجین بین ۲۰ تا ۴۵ ساله استان فارس است با فرمول کوکران و از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شده‌اند و نمونه آماری بخش کیفی مراجعه کننده به مراکز بهداشتی- درمانی نیز به روش نمونه در دسترس انتخاب شدند. جمع‌آوری داده‌ها در بخش کمی از طریق پرسشنامه و در بخش کیفی از طریق مصاحبه عمیق انجام پذیرفت. تحلیل داده‌های کمی در بخش پرسشنامه با استفاده از نرم افزار spss نسخه ۲۳ انجام گرفته و در بخش کیفی مصاحبه‌های عمیق از طریق تحلیل محتوا و با شیوه‌گذاری انجام پذیرفت.

یافته‌ها: مقدار شاخص‌های پراکندگی متغیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی، عبارت است از: مقدار میانگین: ۲۰/۹۰۲۵ مقدار انحراف معیار: ۳/۳۰۰۳ و مقدار واریانس: ۱۰/۸۹۰ و مقدار دامنه تغییرات: ۱۹/۰۰.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان می‌دهد در بین افراد ارزش‌ها و نگرش‌ها، برابری گرای جنسیتی، وضعیت اقتصادی-اجتماعی، مذهب، نگرش قومیت‌ها، عدم رضایت از زندگی، مبهم بودن وضعیت آینده پیش‌رو، تحولات تربیتی و تجربه زیسته خانواده‌ها در کنش فرزندآوری آنها نقش داشته و احتمال فرزندآوری را کاهش داده‌اند.

تعارض منافع: گزارش نشده است.

منبع حمایت‌کننده: حامی مالی ندارد.

شیوه استناد به این مقاله:

Talebi M, Bahadori Jahromi S, Sarvarzadeh SK, Delshad AH, Parizad Tasrani R. Explaining the Effects of Socio-Economic Status on the Reduction of Childbearing in Iranian Society and Family. Razi J Med Sci. 2023;30(0): 245-253.

*انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با **CC BY-NC-SA 3.0** صورت گرفته است.

Explaining the Effects of Socio-Economic Status on the Reduction of Childbearing in Iranian Society and Family

Mojtaba Talebi: PhD student in Sociology, Faculty of Humanities, Jahrom Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran.

Samineh Bahadori Jahromi: Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Humanities, Jahrom Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran. (* Corresponding author) Sanazbahadori.jahromi@yahoo.com

Seyed Korosh Sarvarzadeh: Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Jahrom Branch, Islamic Azad University, Jahrom, Iran.

Abdul Hamid Delshad: Assistant Professor, Department of Management and Social Services, Hormozgan University of Applied Sciences, Bandarlunge, Iran.

Reza Parizad Tasrani: Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Humanities, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

Abstract

Background & Aims: Society attaches special importance to giving birth to children and raising them. For this reason, it creates incentives and punishments to regulate this matter; despite this, the importance of birth does not end only at the level of society; at the micro level, i.e. family, having children is of fundamental importance for parents. Although the desire to have children is naturally placed in the human body. One of the issues that has received attention in these years is the reduction of childbearing. The decrease in having children in cities is significant. The purpose of this research was to explain the effects of socioeconomic status on the reduction of childbearing in Iranian society and family.

Methods: The present research has been conducted with a combined method. The research has two statistical associations. The statistical population of the qualitative part is the people who visited the health centers of Fars province in 1401, and the statistical population of the quantitative part is all couples between the ages of 20 and 45 in Fars province, the statistical population of the quantitative part is based on Cochran's formula and through cluster sampling. Multi-stages have been selected and the statistical sample of the qualitative section referring to health-treatment centers was also selected using the available sample method. Data collection was done in the quantitative part through questionnaires and in the qualitative part through in-depth interviews. In this research, the thematic analysis method is used to analyze the qualitative interview data, and descriptive statistics and inferential statistics are used to analyze the quantitative data. Considering that two types of data will be used in this research, data analysis will be used at both qualitative and quantitative levels. Quantitative data analysis was done in the questionnaire section using SPSS version 23 software, and in-depth interviews were conducted in the (qualitative) section through content analysis and coding methods.

Results: According to the significant value (sig) calculated between the two domains, which is equal to 0.000, and because this number is smaller than 0.05, therefore, there is a relationship between the two variables of socio-economic status and the reduction of childbearing in the society. There is a meaning. Also, according to the intensity of our obtained correlation, which is equal to 0.128, therefore, there is a negative correlation, with a weak intensity and with the opposite direction, between the two variables of economic-social status and the reduction of childbearing in the society; In this way, the more the socio-economic status of the people in the society declines, the decrease in childbearing in the society also increases. Based on this, the second hypothesis of the research is confirmed. The value of dispersion indices of the economic-social status variable is a Mean value: of 20.9025, Standard deviation value: of 3.30003, Variance value: 10.890, and Range of changes value: 19.00.

Conclusion: The results show that among people, values and attitudes, gender equality, socio-economic status, religion, attitudes of ethnic groups, dissatisfaction with life, the ambiguity of the future situation, educational changes, and the living experience of families. They have

Keywords

Socio-Economic Status,
Childbearing,
Society,
Family

Received: 15/05/2023

Published: 22/07/2023

played a role in the act of having children and have reduced the possibility of having children. In the end, even though people are facing various risks and issues, they still have children because of their love and affection for the child and the survival of the generation. However, in the two ways of the dangers of childbearing and interest in children, they adopt the third way: reducing fertility. Traditional values and norms, contrary to the values of individualism, which have been increasing, have experienced a decreasing and decreasing trend and have faded in society, and this issue has caused fertility to be in a transitional and challenging period. Although fertility is the result of the normative and intentional reproductive behavior of people, today's Iranian society has suffered a paradox, because this behavior is promoted and encouraged by the common values and norms of childbearing in the society on the one hand. On the other hand, it is surrounded by the external social system. Is. Today, the spread of modernity and the prevalence of traditionalist approaches are like a double-edged sword, on the one hand, it brings the process of development and evolution of social institutions, and on the other hand, it creates unfortunate consequences, such as a change in the attitude towards childbearing, which has led to the transformation of the family institution. The attitude towards having children in this research is the negative view of the interviewees towards children, who consider having many children not as a source of pleasure and benefit, but as a source of expense. The basis of this assessment is the opinions, beliefs, and accepted values of the person about the consequences of not having children. Of course, attitudes do not individually determine fertility behaviors, but environmental situations and conditions are also effective. In other words, the decrease in childbearing results from systematic convergence and adaptation to the current society's cultural, social, and economic conditions. Several factors can be considered effective in reducing fertility. Elements such as economic disturbances, the high cost of family formation, the increase in the marriage age of young people and as a result the delay in fertility, employment, and education of women, the weakening of family ties, cultural changes, the introduction of modernization elements, etc., according to the findings of the research. present and in line with the macro population policies of the country, which calls for intervention and policy-making to increase fertility above the replacement level, and in order not to repeat trial and error like what was done before to increase the number of births and stop the downward trend of policy fertility were implemented, on this basis, it is suggested that before any policy in this field, the set of indicators and components that determine fertility behavior should be scrutinized and closely monitored by planners.

Conflicts of interest: None

Funding: None

Cite this article as:

Talebi M, Bahadori Jahromi S, Sarvarzadeh SK, Delshad AH, Parizad Tasrani R. Explaining the Effects of Socio-Economic Status on the Reduction of Childbearing in Iranian Society and Family. *Razi J Med Sci.* 2023;30(4): 245-253.

*This work is published under CC BY-NC-SA 3.0 licence.

مقدمه

جامعه، اهمیت خاصی برای به دنیا آوردن فرزندان و پرورش آن‌ها قائل است. به همین دلیل تشویق‌ها و تنبیه‌هایی برای تنظیم این امر ایجاد می‌کند؛ با وجود این، اهمیت زاد و ولد تنها به سطح جامعه ختم نمی‌شود؛ در سطح خرد یعنی خانواده نیز داشتن فرزندان، اهمیت اساسی برای والدین دارد. اگرچه تمایل به داشتن فرزند به‌طور طبیعی در نهاد انسان گذاشته شده است (۱). عوامل زیادی در قصد والدین برای داشتن فرزند مؤثر هستند. داشتن فرزند، بخش طبیعی زندگی بزرگسالی در نظر گرفته می‌شود و شامل پرورش و تربیت فرزندان، به اشتراک گذاشتن زندگی با آن‌ها و به عهده گرفتن مسئولیت برای خوشبختی و رفاه آن‌ها است. انگیزه‌های فردی داشتن فرزند در ارتباط با اهداف خانوادگی، احساسی و اجتماعی است، به گونه‌ای که عوامل اجتماعی-فرهنگی، شرایط ساختاری و عوامل زمینه‌ای را برای داشتن و نداشتن فرزند فراهم می‌کنند. همچنین این عوامل با عقاید و ارزش‌های اجتماعی درباره داشتن فرزند و تعداد فرزندان و پذیرش فردی ارزش‌ها و هنجارها و عقاید فرهنگی در ارتباط هستند (۲). در جامعه ایران، به‌طور سنتی، فرزندان، مواهب الهی قلمداد می‌شوند و حضور آن‌ها عادی و انتظارداشتنی است و نبود آن‌ها باید توضیح داده شود. در فرهنگ ایرانی، ضرب‌المثل‌هایی چون زوج‌های بدون فرزند شبیه درختان بدون میوه‌اند، نشان می‌دهند فرزندان، مرکز خانواده و سبب همبستگی درون ساختار خانواده هستند. قابلیت زوجین برای بچه‌دار شدن به‌صورت یک ارزش پذیرفته شده است و توانایی داشتن فرزند خیلی زود بعد از ازدواج، به‌ویژه برای زنان باید اثبات شود (۳). به‌طور کلی ارزش فرزندان، مجموعه چیزهای خوبی هستند که والدین با داشتن فرزندان دریافت می‌کنند و ابعاد وسیع اجتماعی، روانی و اقتصادی دارد. تغییر در نحوه ارزش‌گذاری والدین بر فرزندان، یکی از علل تغییر باروری در سطح خرد است. پژوهشگران علاقمند به فهم پویایی‌های جمعیتی، بیش از سه دهه است که ارزش فرزندان را از منظر والدین مطالعه می‌کنند. ارزشی که والدین از فرزندان درک می‌کنند، زمینه‌ساز انگیزه‌های بچه‌زایی و باروری است. ارزش فرزندان برای شفاف کردن اهداف و انتظارات والدین درباره فرزندان، روابط و تفاوت‌های بین نسلی و

مجموعه‌ای از عوامل نمایان‌کننده جایگاه فرزند در خانواده و جامعه اهمیت دارد (۴). بر اساس ملاحظات پژوهشی، ارزش فرزندان به‌روشنی تفاوت‌های بین فرهنگی را در تصمیم‌های فردی رفتار باروری نشان می‌دهد. مفهوم ارزش فرزندان به‌دلیل متأثر شدن از تغییرات جامعه و زمینه‌های اجتماعی-فرهنگی، موضوعی است که بر اساس نوع جامعه در حال تغییر است و پیامدهای متنوع و گسترده‌ای به همراه دارد و تعیین‌کننده مستقیم انگیزه والدین برای داشتن تعداد خاص فرزند و تعیین و تنظیم زمان بچه‌دار شدن در نظر گرفته می‌شود. نتیجه ملاحظات سودگرایانه والدین، بهینه‌سازی رفاه فردی آن‌ها است (۵). افزایش سریع میزان باروری در دهه اول انقلاب اسلامی و کاهش تدریجی میزان باروری بعد از دهه اول بعد از انقلاب باعث شده است در سال‌های اخیر نگرانی‌هایی درباره روندهای جمعیت ایجاد شود. جمعیت ایران، در حال حاضر با حجم زیادی از زنان و مردان در سن باروری مواجه است، پدران و مادرانی که شناسایی و ارزیابی نگرش‌های مثبت و منفی آن‌ها به فرزندآوری، اهمیت اساسی دارد. بررسی انگیزه‌های والدین برای داشتن یا نداشتن فرزند که خود تحت تأثیر ساخت جامعه، خانواده و ویژگی‌های روانی-اجتماعی زوجین و مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (۶). در برنامه‌ریزی و جهت‌دهی میزان‌های رشد جمعیت مفید است. اینکه چرا افراد، نگرش خاصی نسبت به تولید مثل و ارزش فرزندان پیدا می‌کنند، چه انگیزه‌هایی باعث می‌شود آن‌ها تعداد خاصی فرزند را مطلوب بدانند، زنان، نگرش نسبت به ارزش فرزندان به‌صورت عامل تأثیرگذار در تصمیم‌گیری و تمایل برای فرزند خواهی را چگونه ارزیابی می‌کنند، اینکه عوامل اجتماعی-اقتصادی و جمعیتی چگونه در نگرش زنان نسبت به ارزش فرزندان تأثیر می‌گذارد و چگونه انگیزه زنان برای فرزندخواهی با این عوامل تبیین می‌شود، همواره محل پرسش بوده است. این پژوهش می‌کوشد ارزش‌های مثبت و منفی فرزندان را در سطح خانواده بررسی کند؛ زیرا شناخت دلایل و ارزش‌های مختلفی که والدین برای خواستن یا نخواستن فرزند یا فرزندان بعدی دارند، در امر سیاست‌گذاری جمعیت و خانواده استفاده می‌شود (۷). برجسته‌ترین تغییراتی که متأثر از پیامدهای مدرنیته در نهاد خانواده به وجود آمده، کاهش اهمیت

پانزدهم هجری خورشیدی به ساختاری سال خورده تبدیل شود (۱۳). گذار جمعیتی در همه مناطق مختلف کشور به یکسان رخ نداده و تفاوت های استانی در تغییرات باروری بارز است (۱۴). در برخی از استان ها مانند استان فارس سرعت تحولات باروری بسیار شدیدتر بوده است. طبق تحقیقاتی که در مورد باروری استان ها صورت گرفته، استان فارس همواره در کنار استان تهران در کشور دارای کمترین میزان باروری بوده است.

لذا باتوجه به مقدمات و طرح موضوعی ارائه شده در فوق محقق در پی طراحی الگوی مدل ارزش ها و نگرش های کاهش فرزند آوری در جامعه و خانواده ایرانی است. لذا پرسش اصلی تحقیق حاضر این است که بهترین مدل جهت تبیین ارزش ها و نگرش های موثر بر کاهش فرزند آوری در جامعه و خانواده ایرانی تحت تاثیر چه عواملی قابل طراحی خواهد بود؟ نقش بیشتری را در شکل گیری کاهش بعد خانوارها و تعداد فرزندان خانواده ها ایفا کرده اند. در این راستا با توجه به تغییرات و نگرانی ها درباره ی آینده ی باروری در سه دهه ی گذشته و به علت باروری زیر سطح جانشینی در کشور این پژوهش قصد دارد به طراحی مدل ارزش ها و نگرش های موثر بر کاهش فرزند آوری در جامعه و خانواده ایرانی بپردازد.

روش کار

در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده های کیفی مصاحبه از روش تحلیل تماتیک و برای تحلیل داده های کمی از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده می شود. با توجه به اینکه در این پژوهش از دو دسته داده ها استفاده خواهد شد، تجزیه و تحلیل داده ها هم در دو سطح کیفی و کمی بهره گرفته می شود. در بخش کمی، برای طراحی مدل از آزمون t تک گروهی استفاده شد و نیز در بخش کیفی، داده های جمع آوری شده از مصاحبه نیمه ساختارمند برای استخراج مقوله ها، داده های کلامی را به کدهای باز و کد محوری و کد انتخابی تبدیل می شود. خلاصه روش های آماری مورد استفاده برای بخش کمی پژوهش، در جدول ۲ نشان داده شده

فرزندآوری و رواج خانواده های تک فرزند یا بدون فرزند است. بنابراین، کاهش باروری به زیر سطح جانشینی از مهمترین حوادث نهاد خانواده در جوامع امروزی است. میزان فرزندآوری در سطح جهان به طور متوسط از حدود ۵ فرزند برای هر زن در اوایل دهه ۱۹۵۰ به حدود ۲ فرزند برای هر زن در اواخر دهه ۲۰۰۰ کاهش یافته است. بنابراین، علیرغم میزان بالای فرزندآوری در برخی نقاط دنیا به ویژه آفریقا، فرزندآوری زیر سطح جانشینی (متوسط کمتر از ۱/۲ فرزند برای هر زن) در بسیاری از کشورهای جهان رخ داده است (۸). در دهه های گذشته به دلایل متعددی میل به فرزندآوری در میان خانواده ها زیاد بوده است؛ اما هرچه به جلوتر پیش می رویم تعداد خانواده های تک فرزند و بدون فرزند افزایش یافته است (۹). تحقیقات صورت گرفته عوامل متعددی را برای کاهش باروری و فرزندآوری ذکر کرده اند؛ از جمله: عقاید و ارزش های اجتماعی درباره داشتن فرزند و تعداد فرزندان، مشکلات اقتصادی و نداشتن شغل، ایجاد زمینه اشتغال برای زنان و ورود آنها به بازار کار، افزایش سطح تحصیلات، سبک زندگی مدرن و تحلیل ارزش های اجتماعی در باب خانواده و فرزند و غیره (۱۰). ایران در چند دهه گذشته تحولات جمعیتی مهمی را تجربه کرده است. امید زندگی از ۵۰/۸ سال در سال ۱۳۵۰ به ۷۶/۵ سال در سال ۱۳۹۸ افزایش یافت. میزان باروری کل، که در اواخر دهه ۱۳۵۰ به ۹ فرزند رسیده بود، طی دو دهه به زیر سطح جایگزینی کاهش پیدا کرد (۱۱). در نتیجه این کاهش باروری، میزان رشد جمعیت نیز رو به کاهش گذاشت. نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ نرخ رشد جمعیت طی ۱۳۹۵-۱۳۹۰ را برای کل کشور ۱/۲۴ درصد نشان داد و سال ۱۳۹۶ نرخ رشد جمعیت به کمتر از ۱ درصد کاهش پیدا کرد. این تحولات سبب شده ساختار سنی جمعیت ایران نیز دچار تغییر شود (۱۲). در میان مراکز جمعیتی استان فارس، شهر شیراز از نظر شاخص های باروری و همچنین تغییرات ایده ای و نگرشی وضعیت ویژه ای دارد. هرم سنی جمعیت ایران، که همواره ساختاری جوان بود، به ساختاری میان سال و رویه سال خوردگی تغییر یافت و پیش بینی می شود در ربع اول قرن

است. لازم به ذکر است که برای بخش کیفی از رویکرد براون و کلارک برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده می‌شود. مراحل بخش کیفی پژوهش در ادامه آورده شده است.

مخاطره‌ی اقتصادی

یکی از اصلی‌ترین مقوله‌هایی که به تکرار در متن مصاحبه‌ها می‌توان یافت، مفاهیم مربوط به اقتصاد فرزندان است. همه‌ی زنان مطالعه شده، بر مشکلات اقتصادی و به خصوص هزینه‌های فرزندان در شرایط امروزین اذعان داشته‌اند. این مخاطرات شامل هزینه‌های مستقیم و هزینه-فرصت‌های فرزندآوری است. هزینه‌های فرزندپروری روی دوش بسیاری از زنان مصاحبه‌شده و خانواده‌های آنها سنگینی می‌کند. بیشتر زنان نه تنها دغدغه‌های اقتصادی مربوط به زمان حال، بلکه رویکردی آینده‌نگرانه نیز در این باره دارند. این ایده به دنبال خود کاهش میل به فرزندآوری را داشت. در پی این نیاز، ابزارهای مختلفی به وجود آمد که توانستند این ایده را عملی کنند.

نگرش به پیامدهای فرزندآوری

منظور از نگرش به پیامدهای فرزندآوری، ارزیابی تصمیم‌گیرندگان در این مورد است که آیا داشتن فرزند (دیگر)، تأثیر مثبت یا منفی بر روند زندگی آن‌ها خواهد داشت. پایه و اساس این ارزیابی را عقاید، باورها و ارزش‌های مورد قبول فرد درباره پیامدهای داشتن/نداشتن فرزند تشکیل می‌دهد. اگر باور فرد این باشد که فرزند باعث تسهیل و یا تسریع در دستیابی به شرایط مطلوب می‌شود، نگرشی مثبت در فرد نسبت به فرزندآوری ایجاد می‌شود و در صورتی که وی اعتقاد داشته باشد که فرزند مانعی در برابر دستیابی به وضعیت مطلوب مورد نظر خواهد بود، نسبت به فرزندآوری نگرش منفی خواهد داشت. منظور از وضعیت مطلوب، دستیابی به موقعیتی است که شخص نیازهای درک شده‌اش مرتفع یا کاهش یابند. از صحبت مشارکت‌کنندگان چنین برآمد که بسیاری از آنها با فرزندآوری به دنبال کسب حامی برای تحکیم روابط خانوادگی، حمایت در سالمندی، و حتی در

برخی شرایط خاص، با داشتن فرزند پسر، در طلب حامی برای بسیاری از مراحل زندگی خود و در نهایت "کسب امنیت" هستند. چند مورد از پاسخ مشارکت‌کنندگان به سؤال "چرا شما می‌خواهید (می‌خواستید) فرزند داشته باشید؟" را که حاکی از اهمیت "کسب امنیت" در تصمیم برای فرزندآوری بود، مرور می‌کنیم: فاطمه ۳۷ ساله، دارای دو فرزند: «اصلاً یکی از دلایلی که زنها بچه می‌آرند اینه که شوهرشان را نگه دارند... کسانی باشند کنارمون وقتی پیر می‌شیم.» فرهاد ۳۰ ساله، دارای یک فرزند: «به نظرم اگه شرایط شغلی من طوری بشه که حضور من در خانه کمتر باشه، باید یک پسری باشه که کنار مادرش باشه، و مادرش را کمک کنه و خریدهاش را انجام بده.» سمانه ۲۴ ساله، دارای یک فرزند: «یک مدت که از زندگی‌مون گذشت، دیدم شرایطمون باید یه کم تغییر کنه... چون به نظر یکنواخت می‌آمد... تنهایی از هم فاصله می‌گیرند. بالاخره مرد دنبال کار خودش و زن هم دنبال کار خونه و بیشتر به ظاهر خودش برسه، بچه صمیمیت را بیشتر می‌کنه.»

یافته‌ها

در جدول ۱ متغیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی، درصد تجمیع گویه‌های دیده می‌شود؛ که مقدار شاخص‌های پراکندگی متغیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی، عبارت است از: مقدار میانگین: ۲۰/۹۰۲۵، مقدار انحراف معیار: ۳/۳۰۰۰۳ و مقدار واریانس: ۱۰/۸۹۰ و مقدار دامنه تغییرات: ۱۹/۰۰. وضعیت اقتصادی-اجتماعی می‌تولند بر کاهش فرزندآوری در جامعه و خانواده ایرانی تأثیرگذار باشد. برای آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده می‌شود. یافته‌ها در جدول ۲ بیان شده است. با توجه به مقدار معناداری (sig) محاسبه شده بین دو دامنه که برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد و چون این عدد کوچکتر از ۰/۰۵ است، لذا بین دو متغیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی و کاهش فرزندآوری در جامعه رابطه معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به شدت همبستگی بدست آمده ما که برابر با ۰/۱۲۸- است، لذا همبستگی منفی، با شدت ضعیف و با جهت معکوس بین دو متغیر وضعیت

جدول ۱- جدول توزیع فراوانی متغیر وضعیت اقتصادی- اجتماعی

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
۱۱	۴	۱/۰	۱/۰	۱/۰
۱۲	۹	۲/۳	۲/۳	۳/۳
۱۳	۱۷	۴/۳	۴/۳	۷/۵
۱۴	۳۲	۸/۰	۸/۰	۱۵/۵
۱۵	۲۲۶	۶/۵	۶/۵	۲۲/۰
۱۶	۳۶	۹/۰	۹/۰	۳۱/۰
۱۷	۴۶	۱۱/۵	۱۱/۵	۴۲/۵
۱۸	۵۵	۱۳/۸	۱۳/۸	۵۶/۳
۱۹	۴۲	۱۰/۵	۱۰/۵	۶۶/۸
۲۰	۳۳	۸/۳	۸/۳	۷۵/۰
۲۱	۳۸	۹/۵	۹/۵	۸۴/۵
۲۲	۱۷	۴/۳	۴/۳	۸۸/۸
۲۳	۲۴	۶/۰	۶/۰	۹۴/۸
۲۴	۸	۲/۰	۲/۰	۹۶/۸
۲۵	۴	۱/۰	۱/۰	۹۷/۸
۲۶	۵	۱/۳	۱/۳	۹۹/۰
۲۷	۱	۰/۳	۰/۳	۹۹/۳
۲۹	۱	۰/۳	۰/۳	۹۹/۵
۳۰	۱	۰/۳	۰/۳	۹۹/۸
۶۵	۱	۰/۳	۰/۳	۱۰۰/۰
مجموع	۴۰۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	

جدول ۲- ضریب همبستگی وضعیت اقتصادی- اجتماعی و کاهش فرزند آوری در جامعه

متغیر	کاهش فرزند آوری در جامعه
وضعیت اقتصادی- اجتماعی	شدت رابطه
	سطح معناداری
	تعداد

-۰/۱۲۸

۰/۰۰۰

۴۰۰

چالشی قرار گیرد. گرچه باروری، نتیجه رفتار تولید مثل هنجاری و نیتمند افراد است، اما جامعه امروز ایران دچار یک پارادوکس شده، زیرا این رفتار توسط ارزش ها و هنجارهای شایع فرزندآوری در جامعه از یک طرف تبلیغ و تشویق می شود و از طرف دیگر محصور نظام اجتماعی بیرونی است. امروزه گسترش مدرنیته و غلبه رویکردهای عرفی ساز همچون شمشیری دو لبه از یک طرف فرآیند توسعه و تکامل نهادهای اجتماعی را به ارمغان می آورد و از طرف دیگر پیامدهای ناگواری همچون تغییر نگرش به فرزندآوری را رقم میزند که منجر به دگرگونی بعد نهاد

اقتصادی- اجتماعی و کاهش فرزند آوری در جامعه وجود دارد؛ بدین صورت که هر چه وضعیت اقتصادی- اجتماعی افراد جامعه رو به افول باشد کاهش فرزند آوری در جامعه نیز افزایش می یابد. بر این اساس فرضیه دوم پژوهش تأیید می گردد.

بحث

ارزش ها و هنجارهای سنتی برعکس ارزش های فردگرایی که روند افزایشی داشته، روندکاهشی و نزولی را تجربه نموده و در جامعه کمرنگ شده است و این موضوع باعث شده است باروری در یک دوره انتقالی و

خانواده گرایی از ارزش والایی در تصمیم گیری زوجین مبنی بر فرزندآوری برخوردار است (۳). نتایج تحقیقات نشان می‌دهد رابطه معناداری میان متغیرهای دینداری و ارزش های خانوادگی در میان زوجین با کاهش فرزندآوری وجود دارد. در مطالعه عباسزاده و همکاران بین دینداری و خانواده گرایی با نگرش و تمایل به فرزندآوری رابطه مثبتی وجود داشت. در مطالعه نقیبی و همکاران نیز مشخص شد گرایش به فرزندآوری متأثر از باور دینی زنان بود و این تأثیر در حضور متغیرهای اقتصادی اجتماعی نقش بیشتری را ایفا می‌کند (۵). محدود کردن وسایل پیشگیری از بارداری در بازار نه تنها نمی‌تواند منجر به افزایش فرزندآوری شود بلکه ممکن است باعث بارداری ناخواسته و تمایل زنان به انجام سقط شود. با توجه به مقدار معناداری (sig) محاسبه شده بین دو دامنه که برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد و چون این عدد کوچکتر از ۰/۰۵ است، لذا بین دو متغیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی و کاهش فرزندآوری در جامعه رابطه معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به شدت همبستگی بدست آمده ما که برابر با ۰/۱۲۸- است، لذا همبستگی منفی، با شدت ضعیف و با جهت معکوس بین دو متغیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی و کاهش فرزندآوری در جامعه وجود دارد (۱۳). بدین صورت که هر چه وضعیت اقتصادی-اجتماعی افراد جامعه رو به افول باشد کاهش فرزندآوری در جامعه نیز افزایش می‌یابد.

محدودیت‌های پژوهش

در همه تحقیقات اجتماعی محقق با مشکلات و موانعی روبه‌روست که این مسایل با توجه به موضوع، زمان، محل انجام، دسترسی به امکانات و منابع پژوهشی متفاوت است. هر تحقیق و پژوهش اجتماعی از آنجا که به شکل مستقیم و غیرمستقیم بخشی از حوزه خصوصی زندگی شخصی افراد را به پرسش می‌گیرد، با محدودیت‌هایی روبه‌روست؛ از جمله محدودیت‌های این تحقیق می‌توان به این موارد اشاره کرد: عدم همکاری برخی افراد در جهت تکمیل پرسشنامه، گسترده بودن دامنه تحقیق (مناطق استان فارس)، پایین بودن سطح تحصیلات افراد در تعدادی از مناطق فارس و عدم درک صحیح از سؤال‌ها، عدم دسترسی به برخی از منابع مورد

خانواده شده است. منظور از نگرش به فرزندآوری در این تحقیق، نگاه منفی مصاحبه شونده‌ها نسبت به فرزند است که داشتن فرزند زیاد را نه به عنوان منبع لذت و نفع، بلکه موجب هزینه تصور می‌کند. پایه و اساس این ارزیابی را عقاید، باورها و ارزش‌های مورد قبول فرد درباره پیامدهای نداشتن فرزند تشکیل می‌دهد. البته نگرش‌ها به طور مجزا تعیین کننده رفتارهای باروری نیستند، بلکه موقعیت‌ها و شرایط محیطی نیز اثر گذار هستند. به عبارت دیگر کاهش فرزندآوری نتیجه همگرایی و سازگاری نظام مند با شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی حادث شده در جامعه فعلی دارد.

عوامل متعددی را می‌توان در کاهش باروری مؤثر دانست. عناصری همچون نابسامانی‌های اقتصادی، بالا بودن هزینه‌های تشکیل خانواده، افزایش سن ازدواج جوانان و در نتیجه تأخیر در باروری، اشتغال و تحصیلات زنان، سست شدن پیوندهای خانوادگی، تغییرات فرهنگی، ورود عناصر نوسازی و... با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر و در راستای سیاست‌های کلان جمعیتی کشور که مداخله و سیاست‌گذاری برای افزایش باروری به بالاتر از سطح جانشینی را عنوان می‌کند و به منظور عدم آزمون و خطای مجدد به مانند آنچه که قبلاً در راستای افزایش مولید و متوقف ساختن روند نزولی باروری سیاست‌هایی به اجرا درآمد، بر این مبنا پیشنهاد می‌شود قبل از هرگونه سیاست‌گذاری در این زمینه، مجموعه شاخص‌ها و مؤلفه‌های تعیین کننده رفتار باروری مورد موشکافی و رصد دقیق برنامه ریزان قرار گیرد. نتایج این پژوهش با نتایج کاسیم (Kassim) و همکاران (۲۰۱۷) (۳)، اویزومی (Oizumi) و همکاران (۲۰۰۸) (۱۱)، اسکاکیبک (Skakkebæk) و همکاران (۲۰۱۹) (۱۳) همراستا بوده است. دینداری و خانواده گرایی نیز به عنوان عمل تقویت کننده فرزندآوری در مطالعات بررسی شده بود. جهت گیری مذهبی از عامل‌های تأثیرگذار بر تعداد مطلوب و موجود فرزندان زنان شاغل است (۷)، کماکان با وجود عوامل مهمتری همچون مشکلات اقتصادی و فرهنگی، اعتقادات مذهبی و

Journal of Management Development. 2017.

7. Hraj E, Matute J, Belero I. Environmental strategies and organizational competitiveness in the hotel industry: The role of learning and innovation as determinants of environmental success. *Tourism management*. 2019;46:30-42.

8. Kramar R. Beyond strategic human resource management: is sustainable human resource management the next approach? *The international journal of human resource management*. 2015;23(1):165-85.

9. Melero I, Pearson T. Role of HR in the new world of sustainability. *Industrial and Commercial Training*. 2017;42(1):11-7.

10. Becke G. Human-resources mindfulness. *Sustainability and human resource management*: Springer; 2014. p. 83-103.

11. Oizumi CJC, Santos FCA. The central role of human resource management in the search for sustainable organizations. *The International Journal of Human Resource Management*. 2008;19(12):2133-54.

12. Sammalisto K, Hrorson T. Training and communication in the implementation of environmental management systems (ISO 14001): a case study at the University of Gävle, Sweden. *Journal of Cleaner Production*. 2018;16(3):299-309.

13. Skakkebæk RJ, Winter T. The sustainability manager: A tool for education and training on sustainability management. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 2019;21(3):167-74.

14. Behend DB. The dynamics of Green HRM behaviors: A cognitive social information processing approach. *German Journal of Human Resource Management*. 2018;25(2):117-39.

نیاز جهت تحقیق و مشکلات مالی پژوهش.

پیشنهادات پژوهش

آموزش و تأکید بر ازدواج در سنین مناسب برای جوانان؛ آموزش و تأکید بر فرزندآوری در سنین مناسب؛ آموزش و فرهنگ‌سازی مناسب برای ایجاد تفاهم در زندگی مشترک؛ آموزش و فرهنگ‌سازی به والدین، پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها برای عدم اصرار و تأکید به زوجین برای فرزندآوری از طریق رادیو و تلویزیون و مطبوعات؛ تقویت توانمندی‌های مختلف زنان جهت اداره زندگی در ابعاد مختلف، از قبیل: تحصیل، اشتغال، همسرداری و فرزندپروری و ...؛ انجام تحقیقات و پژوهش‌های بیشتر در خصوص بررسی عوامل مؤثر بر فاصله بین ازدواج و فرزندآوری در سطح استان فارس و سایر استان‌های پرجمعیت کشور؛ انجام تحقیقات در خصوص تأثیر افزایش سن ازدواج و تأثیرات آن در تأخیر در فرزندآوری؛

نتیجه‌گیری

نتایج بررسی‌ها نشان داد که هر چه وضعیت اقتصادی-اجتماعی افراد جامعه رو به افول باشد کاهش فرزندآوری در جامعه نیز افزایش می‌یابد.

References

1. Becker N, García-Blandón J. An economic Analysis of fertility. *Resources, Conservation and Recycling*. 2018;141:109-22.
2. Siyambalapitiya J, Zhang X, Liu X. Green human resource management: A proposed model in the context of Sri Lanka's tourism industry. *Journal of cleaner production*. 2018;201:542-55.
3. Kassim P, Guimarães-Costa N. Achieving environmental sustainability: The case for multi-layered collaboration across disciplines and players. *Technological Forecasting and Social Change*. 2017;116:340-6.
4. Abbasi-shavazi, M & Asgari-nodushan. The effect of green human resource management on hotel employees' eco-friendly behavior and environmental performance. *International Journal of Hospitality Management*. 2019;76:83-93.
5. Wikhamn W. Innovation, sustainable HRM and customer satisfaction. *International Journal of Hospitality Management*. 2019;76:102-10.
6. Yusliza M-Y, Othman NZ, Jabbour CJC. Deciphering the implementation of green human resource management in an emerging economy.